

Terra incognita українського бізнесу: Що ми знаємо про промислові підприємства середнього розміру ?

Спеціальний випуск No 2 (2)
Жовтень 2003

- Більшість промислових середніх підприємств (СрП) виникли внаслідок приватизації та скорочення зайнятості на колишніх державних великих підприємствах (ВП).
- На відміну від західних, українські СрП, головним чином, представлені акціонерними товариствами з потенціально високими проблемами корпоративного управління.
- Малі підприємства (МП) не є суттєвим джерелом розвитку середнього сектору, через проблеми з мотивацією та можливостями для росту.
- Половина опитаних МП розглядають втрату податкових привілеїв та спрощеної системи бухгалтерської звітності як де-мотивацію зростання.
- 19% СрП включають використання спрощеної системи оподаткування в свої плани росту.
- Інвестиційна активність СрП є відносно низькою, недостатні прибутки, частіше всього, вважаються перешкодою для інвестицій.
- Серед СрП найнижча частка прибуткових підприємств.
- Реструктуризація та динаміки результатів роботи: середні підприємства знаходяться "посередині".
- СрП інформують про нижчий рівень дотримання прав власності, ніж МП та ВП (великі підприємства).
- Чим більше підприємство, тим більша важливість для успішного ведення бізнесу, неформальних зв'язків з представниками органів влади.
- Невизначеність результатів неофіційних платежів для СрП трохи вища, ніж для інших підприємств.
- В 2003 році серед СрП частка підприємств, які мали податкову заборгованість, була найменшою.

Панель з 300 підприємств обробної промисловості використовується для моніторингу оцінок та очікувань керівників підприємств щодо змін ділового середовища загалом та показників роботи підприємств.

У цьому числі представлені результати спеціальних опитувань лютого та липня 2003 року

Нове: Характеристика промислових підприємств середнього розміру.

Зміст

Чому важливі СрП?.....	1
Середній бізнес: основні характеристики.....	2
Визначення підприємства середнього розміру	2
Джерела виникнення СрП в українській економіці.....	2
Структура власності	3
Джерела розвитку сектору СрП.....	4
Інвестиції, реструктуризація та результати роботи	5
Дотримання прав власності та неформальні відносини з владою..	6

Чому важливі середні підприємства?

В Європі, 1,9% бізнесу представляють середні підприємства (51-250 працюючих) на яких зайнято 15,4% від всієї робочої сили та припадає 20,2% всього товарообігу. Приватні підприємства середнього розміру відіграють важливу роль в обробній промисловості.

Європейські СрП, працюючи на внутрішніх та зовнішніх ринках, є своєрідним "хребтом" економіки. Порівняно до МП та ВП, СрП мають вищу життєздатність, кращий доступ до зовнішнього фінансування та переваги "ефекту масштабу". Вони більшою мірою орієнтовані на споживача та гнучкіше реагують на зміни попиту і ділового середовища. Це видно з динаміки їхніх результатів діяльності. З точки зору зайнятості, СрП також відіграють важливу роль в масштабах усієї економіки. Так, хоча в період економічного пошвавлення вони й пропонують меншу заробітну плату та мають менший рівень росту зайнятості, проте в періоди занепаду, вони меншою мірою налаштовані на скорочення персоналу.

А яким є середній бізнес в Україні?

Автори:
Ірина Акімова
Оксана Кузяків

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультаций
вул. Рейтарська 8/5-А, 01034 Київ
Tel. (+38044) 228-6342
Fax (+38044) 228-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
http://www.ier.kiev.ua

Середній бізнес: основні характеристики

Визначення підприємства середнього розміру

Українське законодавство не дає точного визначення середніх підприємств. Новий Господарський кодекс визначає малі підприємства як такі, що мають менше 50 працівників, а великі підприємства – як фірми, де понад 1000 працівників. Відповідно, усі фірми, які мають 51-1000 найманих працівників, підпадають під групу "середніх підприємств". Це визначення є нечітким та не враховує міжнародний досвід. Більшість європейських країн встановлюють граничну кількість працівників для СрП на рівні 250 осіб, а США розширюють її до 500 працівників. У нашому опитуванні використовується визначення ЄС та до середніх підприємств відносяться компанії, де працює 51-250 працівників, а до великих підприємств – ті, які наймають більше ніж 250 осіб, в свою чергу, малі підприємства мають менш ніж 50 працівників.

За цією класифікацією 41,5% фірм вибірки відносяться до середніх. Найвища концентрація СрП спостерігається у харчовій промисловості (31,6% від усіх СрП). 84,2% СрП виробляють товари кінцевого споживання, 15,8% – товари проміжного споживання. Більше половини СрП (54,4%) орієнтовані на масового споживача, 40,4% – спрямовані на специфічні групи покупців, і 5,3% працюють за індивідуальними замовленнями.

Географія продажу: СрП працюють переважно на внутрішньому ринку. У середньому, близько 91,2% товарів продаються в Україні. По цьому показнику, СрП є ближчими до групи МП (із 96,2% продажів на внутрішньому ринку), ніж до великих підприємств (де відповідний показник становить 68,1%). Проте, СрП є більш орієнтованими на обслуговування національного ринку, ніж МП, які продають майже 70,0% своїх товарів на місцевому та регіональному ринках. Експортні операції СрП є доволі низькими, як у країнах СНД, так і на Європейському ринку (5,0% та 3,1% відповідно).

Джерела виникнення підприємств середнього розміру в українській економіці

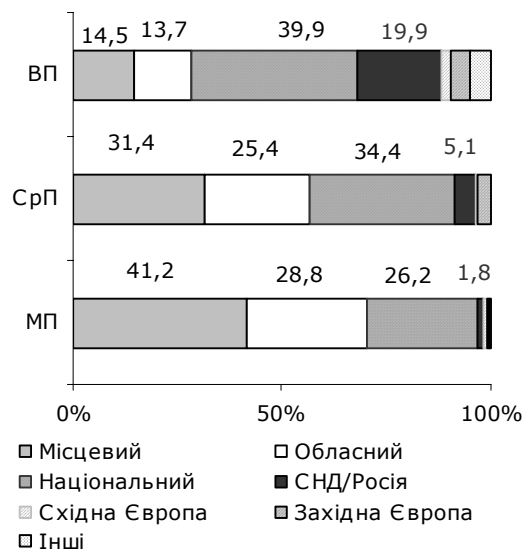
У розвинених країнах, середні підприємства, звичайно, представлені новими приватними компаніями, значна частина яких виросла із малого бізнесу. У перехідних економіках, як Україна, СрП з'явилися у результаті приватизації колишніх державних підприємств.

У нашій вибірці 8,5% СрП є державними компаніями, 88% є приватизованими підприємствами, і тільки 3,5% представляють нові приватні компанії. Серед приватизованих СрП, 93,8% фірм були приватизовані як єдиний об'єкт, решта 6,2% компаній були відокремлені від великих підприємств. 57,7% приватизованих компаній належали до групи середніх підприємств до приватизації, тоді як 42,2% компаній з'явилися у результаті значного подрібнення великих підприємств під час і після приватизації. Загалом, процес після приватизаційного зменшення вплинув на переважну більшість СрП (80,8%). У них середня зайнятість впала із 452 осіб на рік заснування до 213 у 1999, і аж до 131 у 2003 році. Зараз

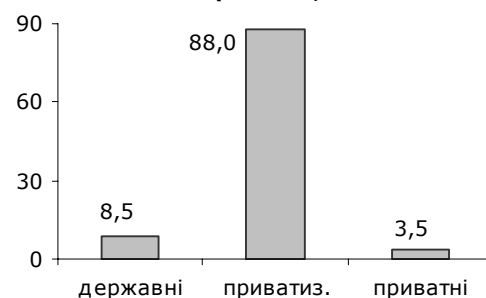
Ми використовуємо визначення середніх підприємств, прийняте в ЄС...

... відносячи до середніх, підприємства з 51-250 працівниками

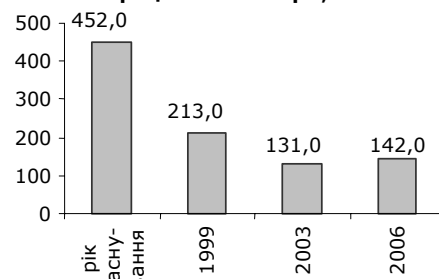
Географічний розподіл ринків збуту, середній %

Тип власності для середніх підприємств, %

Динаміка середньої кількості працюючих на СрП, %

тенденція до зменшення, здається, закінчується: очікується, що у 2006 році середній розмір СрП збільшиться до 142 працівників.

Структура власності

У Західній Європі СрП характеризуються не тільки розміром, але й структурою власності: вони, як правило, належать невеликій кількості осіб, часто членам однієї або двох сімей, які беруть активну участь в управлінні відповідною компанією. Це стимулює підприємництво і не породжує проблему корпоративного управління, з якою часто стикаються акціонерні товариства.

В Україні, навпаки, більшість промислових СрП представлені акціонерними товариствами з досить розмитою структурою власності. У нашій вибірці акціонерні товариства складають 65,5% від загальної кількості СрП (включаючи 46,2% ВАТ і 19,3% ЗАТ), тоді, як приватні підприємства та товариства, становлять лише 11,8% СрП.

Це означає, що пересічне промислове СрП стикається із усіма стандартними проблемами корпоративного управління.

Чи вказують зміни у структурі власності на появу СрП західного зразка, тобто підприємств із малою кількістю власників? Наші дані дають скоріше негативну відповідь.

У СрП усе ще сильно домінують інсайдери (таб. 1), які контролюють майже дві третини власності. Хоча частка менеджменту повільно зростає, вона все ще надто мала для блокуючих рішень, а майже 40% власності розмиті між не-управлінськими працівниками. У той же час триває процес концентрації власності в руках аутсайдерів (переважно українських компаній), однак від ще не призвів до появи зовнішнього власника із вирішальним впливом.

Великі підприємства видаються більш динамічними з точки зору зміни структури власності, ніж СрП: власність інсайдерів у ВП є суттєво нижчою (41,6% проти 58,5% у СрП), а власність розмита серед трудового колективу майже вдвічі нижча (23,3% проти 38% на СрП). Концентрована власність аутсайдерів зростає переважно за рахунок підвищення часток українських компаній та індивідуальних власників. Іноземна власність, у середньому, все ще дуже низька (близько 3%)¹.

Які зміни у концентрації власності очікуються в групі СрП у 2004-2006 роках?

Більш ніж чверть респондентів очікують на зростання частки власності, що належить менеджменту. У той самий час, близько 22% респондентів очікують на концентрацію власності в руках українських компаній та індивідуальних зовнішніх власників.

Поява малої групи домінантних власників у секторі середніх підприємств у найближчій перспективі видається малоймовірною.

Таблиця 1. Структура власності акціонерних товариств (середні підприємства), в середньому відсотків

	1999	2002
Робітники	44,9	38,0
Менеджери	18,0	20,5
Інсайдери	62,9	58,5
Держава	4,7	2,4
Українські фізичні особи	10,1	14,0
Українські юридичні особи	21,5	25,1
Іноземні юридичні особи	0,0	0,0
Іноземні фізичні особи	0,7	0,0
Аутсайдери	32,3	39,1

Таблиця 2. Структура власності акціонерних товариств (великі підприємства), в середньому відсотків

	1999	2002
Робітники	30,5	23,3
Менеджери	16,3	18,3
Інсайдери	46,8	41,6
Держава	15,5	14,1
Українські фізичні особи	11,6	12,6
Українські юридичні особи	23,8	28,0
Іноземні юридичні особи	2,3	3,7
Іноземні фізичні особи	0	0
Аутсайдери	37,7	44,3

Таблиця 3. Очікування респондентів щодо концентрації власності в 2004-2006 роках, % респондентів

	Зростання
Керівники	26,7
Українські фізичні особи	8,2
Українські юридичні особи	14,1
Іноземні фізичні особи	2,9
Іноземні юридичні особи	3,0

¹ Підприємства, які знаходяться іноземній власності представлені в вибірці, але середні частки статистично не значущі.

Структура власності у товариствах є абсолютно чіткою: у середньому, СрП управляються 2 партнерами. Протягом 1999-2003 ситуація не зазнала значних змін.

Джерела розвитку сектору середніх підприємств

У розвинутих країнах зростання малого бізнесу становить важливе джерело розвитку сектору середніх підприємств. В Україні малий бізнес не виказує такого потенціалу. Протягом 1999-2002, менш ніж 1% малих фірм у нашій вибірці перейшли в групу СрП. Не очікується суттєвих змін й у наступні 3 роки: хоча 45,2% малих підприємств планують збільшити зайнятість у 2004-2006 роках, однак тільки 4,8% МП очікують подолати межу в 50 працюючих.

Це означає, що у найближчому майбутньому середні підприємства в Україні будуть переважно складатися із приватизованих колишніх державних підприємств.

Що перешкоджає зростанню МП? Існують проблеми як із можливостями, так і зі стимулами до росту. Щодо можливостей росту, основною перешкодою для переходу в сектор СрП є брак внутрішніх та зовнішніх джерел для фінансування інвестицій. У той самий час, більш ніж половина МП вважають небезпеку втрати податкових переваг та спрощених стандартів обліку де-мотивацією для росту. Отже, 22% МП, у випадку росту, замість переходу в групу СрП, мають намір створити нові малі дочірні підприємства, які мають право на спрощене оподаткування.

СрП також використовують схеми спрощеної системи оподаткування для мінімізації податкового навантаження: 57,5% опитаних СрП відзначили, що схеми "дроблення" використовуються в їхній сфері діяльності для того, щоб отримати податкові привілеї, якими можуть користуватися МП. Близько 12% СрП вказали, що самі використовують спрощену систему оподаткування для своїх філіалів, і 19% СрП збираються використовувати цю практику в майбутньому (тобто організувати філіали в формі МП).

Які переваги має середній бізнес порівняно до малого? З точки зору керівників МП, основні вигоди пов'язані з "ефектом розміру" (менша собівартість продукції) та кращими інвестиційними можливостями (53,2% опитаних МП), включаючи кращий доступ до кредитів (48,5%).

Чи співпадають очікування керівників МП з оцінками керівників СрП щодо їхніх власних переваг? Результати дослідження дозволяють відповісти "так" стосовно "ефекту розміру" та доступу до кредитів. А стосовно інвестиційних можливостей, відповідь протилежна — ні. В той час, як 53% МП очікують кращі можливості для інвестування при переході до групи СрП, тільки 32% СрП вважають, що дійсно мають таку перевагу порівняно до підприємств малого розміру.

Інвестиції, реструктуризація та результати роботи: середні підприємства — "по середині"?

Інвестиції: В 1999-2002 роках інвестиційна активність СрП була відносно низькою. Якщо порівнювати частки підприємств, які робили інвестиції в цей період, то СрП виглядають трохи краще за МП, але суттєво гірше, ніж ВП (таб.7). Так, в 2002 році 30,8% СрП вказали, що робили

Таблиця 4. Перешкоди переростання МП в СрП

	% МП
Брак ресурсів для інвестицій	65,6
Втрата податкових переваг	58,2
Обмежений доступ/висока вартість кредитного ресурсу	57,4
Вищі вимоги до ведення бухгалтерії	55,2
Низький попит	53,2
Очікування зростання собівартості або погіршення якості продукції	37,3
Необхідність отримувати додаткові ліцензії	26,8
Низький рівень дотримання прав власності	22,4
Необхідність додаткової інформації про ринки	7,5

Таблиця 5. Переваги середнього розміру: оцінки менеджерів МП, % респондентів

	% МП
Нижча собівартість	54,3
Кращі можливості для інвестування	53,2
Кращий доступ до кредитного ресурсу	48,5
Кращі можливості для лобювання інтересів	27,9
Вищий рівень державної толерантності	23,3
Кращий доступ до інформації про ринки	22,2
Вище дотримання прав власності	21,0

Таблиця 6. Переваги середнього розміру: оцінки менеджерів СрП, % респондентів

	% СрП
Нижча собівартість	63,5
Кращий доступ до кредитного ресурсу	57,7
Вище дотримання прав власності	35,8
Вищий рівень державної толерантності	34,8
Кращий доступ до інформації про ринки	32,9
Кращі можливості для інвестування	32,2
Кращі можливості для лобювання інтересів	32,2

інвестиції, а відповідні показники для ВП та МП становлять 43,8% та 23,4%. Ця тенденція продовжуватиметься і 2003 року. Слід зазначити, що хоч різниця між СрП та МП зростає, але це відбувається, головним чином, за рахунок скорочення частки МП, що планують інвестиції.

За іншим виміром інвестиційної активності, а саме, відсотком інвестицій від валового доходу, СрП були найгіршими в 1999-2002 роках. В 2003 році цей показник для СрП, порівняно до інших груп, ймовірно покращиться, але, головним чином, за рахунок погіршення інвестиційних планів МП. В свою чергу, уповільнення інвестиційної активності МП, яке спостерігається протягом 1999-2003 років, свідчить, що МП не збираються бути джерелом зростання середнього бізнесу в Україні в найближчій перспективі.

Що перешкоджає інвестиційній діяльності СрП? СрП, як і підприємства інших розмірів, ставлять недостатній прибуток на перше місце в списку перешкод інвестиційній діяльності. Але вони вказують на цей бар'єр частіше, ніж ВП, а в 2002 році, навіть частіше, ніж МП.

Таблиця 9. Перешкоди інвестиційній діяльності, % підприємств

	Малі		Середні		Великі	
	1999	2002	1999	2002	1999	2002
Недостатній прибуток	84,1	63,5	79,8	76,4	68,9	68,1
Недостатній попит	29,5	46,0	18,2	34,0	13,5	29,7
Висока вартість капіталу	27,3	42,9	31,9	28,3	36,5	26,4
Труднощі з отриманням кредитів	13,6	20,6	16,2	11,3	13,5	16,5
Нечітке законодавство	31,8	11,1	23,2	15,1	21,6	18,7
Іноземна конкуренція	9,1	4,8	10,1	16,0	5,4	18,7
Часті зміни в законодавстві	34,1	1,6	37,4	14,2	43,2	22,0

Якими є прибутки СрП порівняно до підприємств інших розмірів? В 1999 році, серед опитаних СрП частка прибуткових компаній була найнижчою: 46,4% (порівняно до 54,1% серед МП та 55,2% серед ВП). Хоча в 2002 році ситуація дещо покращалась, частка прибуткових підприємств серед СрП залишається самою низькою: 54,5% проти 61,7% серед МП та 56,5% серед ВП. Ми попросили респондентів порівняти рівень прибутковості їхнього підприємства з середнім по їхній галузі. В 1999 році, індекс відносної прибутковості (різниця між часткою підприємств, де прибутковість вище середньої по галузі та часткою підприємств, де прибутковість нижче середньої) для СрП був найменшим. В 2002 році, СрП перегнали МП за цим показником, але це відбулося, головним чином, через суттєве падіння цього індексу для МП.

Результати роботи: В Таблиці 11 представлено індекси змін показників роботи підприємств різних груп в 1999-2002 роках. СрП знаходяться "по середині" по всім показникам діяльності, за виключенням прибутковості, демонструючи кращу динаміку показників, ніж МП, але, будучи, в той же час, гіршими, ніж ВП. Динаміка прибутковості СрП погіршилась в 1999 році, і в 2001 та 2002 роках була навіть гіршою, ніж у МП.

Таблиця 7. Інвестиції серед підприємств різних розмірів, % підприємств

	1999	2002	2003
Малі	20,3	23,4	20,3
Середні	25,2	30,8	34,6
Великі	37,5	43,8	45,2

Таблиця 8. Інвестиції як % від валового доходу підприємств, середня

	1999	2002	2003
Малі	15,9	11,6	9,9
Середні	8,2	9,0	11,9
Великі	12,3	14,9	16,1

Таблиця 10. Самооцінка власної прибутковості в 1999 та 2002 роках (% підприємств)

Рівень прибутковості підприємства порівняно до середнього по галузі

	1999	Малі	Середні	Великі
Вищий		41,5	47,6	42,6
Такий самий		43,4	42,9	31,1
Нижчий		15,1	9,5	26,2
Індекс 1999	-26,4		-38,1	-16,4
	2002	Малі	Середні	Великі
Вищий		54,2	43,8	35,9
Такий самий		29,1	39,3	32,8
Нижчий		16,3	16,9	31,2
Індекс 2002	-37,9		-26,9	-4,7

Таблиця 11. Зміни результатів роботи підприємств протягом 1999-2002 років, балансові відсотки

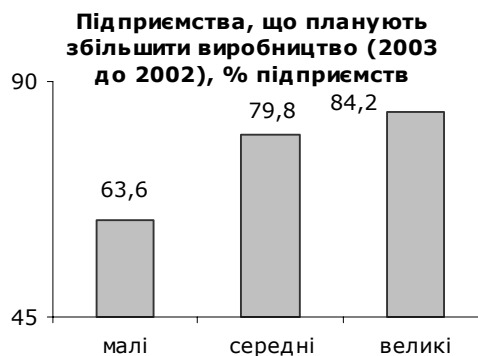
	1999 до 1998			2001 до 2000			2002 до 2001		
	Малі	Середні	Великі	Малі	Середні	Великі	Малі	Середні	Великі
Прибутковість	-19,0	+5,0	-5,0	+3,0	+2,0	+14,0	+2,0	-2,0	+9,0
Продаж	-5,0	+17,0	+24,0	+14,0	+21,0	+45,0	+3,0	+8,0	+14,0
Продуктивність праці	-3,0	+9,0	+18,0	+15,0	+21,0	+47,0	+3,0	+7,0	+17,0
Інвестиції	-9,0	-6,0	+9,0	-4,0	-6,0	+31,0	-14,0	-10,0	+20,0
Використання виробничих потужностей	-6,0	+10,0	+13,0	+8,0	+16,0	+41,0	-8,0	+2,0	+11,0

Плани росту СрП ближчі до планів ВП. Частка підприємств, які очікують зростання виробництва в 2003 році порівняно до 2002 року, для СрП та ВП приблизно однакова і становить близько 80%. Тоді, як цей показник для МП дорівнює близько 60%. Ситуація не зазнає суттєвих змін протягом наступних трьох років. В 2004-06 роках, 89,2% СрП та 89,3% ВП планують збільшення виробництва. Для малих підприємств відповідна цифра становить 81,8%.

Заходи з реструктуризації: "Серединна" поведінка СрП спостерігається також відносно реструктуризаційних заходів (таб.12). СрП більш активні, ніж МП, та менш жваві, ніж ВП, по всіх вимірах реструктуризації, з одним винятком. СрП демонструють меншу активність в пошуку нових ринків порівняно до обох інших груп.

Таблиця 12. Виміри реструктуризації, % підприємств

	Малі		Середні		Великі	
	До 2000	Після 2000	До 2000	Після 2000	До 2000	Після 2000
Купівля нового обладнання /технологій	33,3	41,5	38,4	49,0	51,9	65,9
Сертифікація продукції міжнародними стандартами	19,6	21,5	23,3	35,3	40,5	55,3
Виведення нових продуктів на ринок	31,4	35,4	41,9	51,0	49,4	62,4
Модифікація існуючих продуктів	45,1	47,7	44,2	55,9	48,1	57,6
Вихід на нові ринки	49,0	55,4	34,9	54,9	51,9	64,7
Встановлення нових каналів збуту	27,5	26,2	31,4	40,2	43,0	54,1
Збільшення витрат на рекламу	19,6	36,9	15,1	48,0	25,3	44,7
Зміни організаційної структури підприємства	21,6	18,5	22,1	27,5	31,6	43,5
Аудит підприємства згідно міжнародних стандартів	3,9	3,1	10,5	14,7	13,9	27,1

Дотримання прав власності та неформальні відносини з владою

Дотримання прав власності: Ділове середовище в Україні вважається надзвичайно небезпечним. Тільки 23,1% респондентів вважають, що судова система спроможна забезпечити виконання їхніх комерційних угод, і тільки 12,5% менеджерів думають, що судова система здатна ефективно захищати їхні підприємства та особисту безпеку від злочинності. Порівняно до інших груп, СрП виглядають в найменшій мірі захищеними: частка менеджерів, які вірять в можливості судової системи майже вдвічі нижча, ніж серед груп МП та ВП!

Неформальні відносини з владою (неявна корупція)
У 2002 році більше половини опитаних вважали наявність

неформальних зв'язків із представниками державної влади важливим фактором успіху їх економічної діяльності. Крім цього, майже половина респондентів вважає, що зміни керівництва органів влади суттєво впливають на бізнесовий усіх підприємств.

Обидва показника неявної корупції збільшуються зі збільшення розміру підприємства. *СрП є знову по середині*: вони вказують на важливість неформальних зв'язків та зміни керівництва органів влади частіше, ніж МП, але рідше, ніж ВП.

Рівень важливості неформальних зв'язків варіює залежно від державного органу. Державна податкова адміністрація найчастіше згадується як орган, з представниками якого треба мати неформальні зв'язки. Друге місце посідають представники органів місцевої влади, а завершує список "важливих друзів" центральний уряд. *Тут також СрП знаходяться в середині*: обидва індикатори по кожному органу для СрП є вищими, ніж для МП, але нижчими, ніж для великих підприємств.

Таблиця 13. Список органів державної влади, проранжований за їхнім впливом на бізнес, % підприємств*

	Неформальні відносини			Зміна керівництва органів влади		
	малі	середні	великі	малі	середні	великі
ДПА	50,0	55,5	60,9	41,7	44,1	49,2
Міська (районна влада)	45,9	47,3	49,2	41,0	44,1	41,2
Обласна влада	36,1	45,6	52,2	28,8	41,0	42,7
Міліція	34,5	40,0	50,7	24,6	27,9	41,2
Центральний уряд	24,6	32,6	48,6	24,6	27,2	38,8

*% керівників, які оцінюють відносини як важливі та дуже важливі

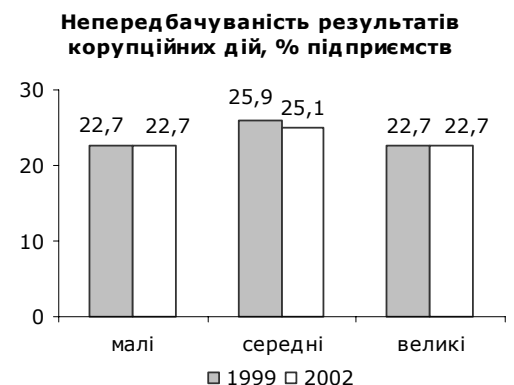
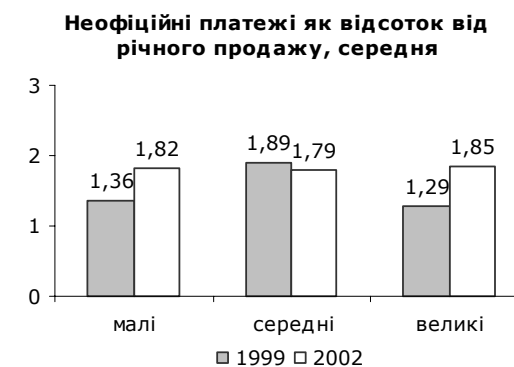
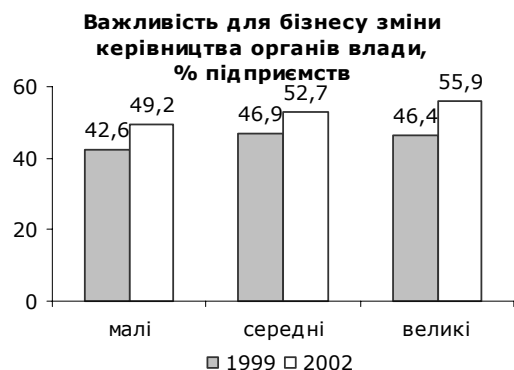
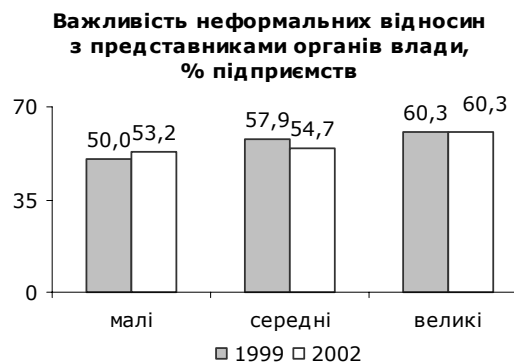
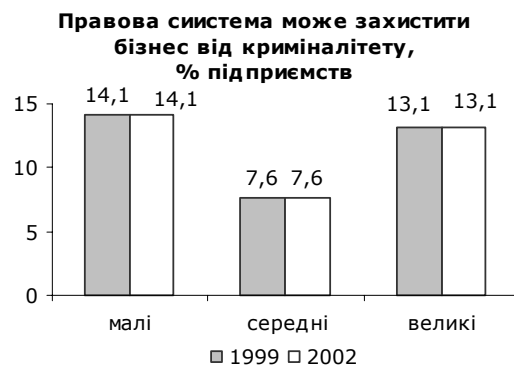
Корупція. *СрП² знаходяться "посередині" між малими та великими підприємствами по всіх показниках корупції³.* Так, СрП вдаються до неофіційних платежів для "владнання справ" рідше, ніж МП, але частіше, ніж ВП. Частка таких підприємств серед СрП не змінилась і в 2002 році становила 67,5%. В той же час, середній розмір платежів для СрП зменшився (з 1,89% до 1,79% від загального продажу) і зараз є трохи нижчим, ніж серед підприємств інших розмірів.

В протилежність цьому, *рівень невизначеності результатів корупційних дій для СрП є вищим, ніж для інших груп.* 25,1% керівників СрП скаржаться на невпевненість, чи буде після сплати неофіційного платежу надано необхідну "послугу", як було обумовлено до того.

Ухилення від сплати податків. Респонденти оцінили відсоток податків, які, наскільки вони знають, фактично сплачуються підприємством такого самого розміру у їхній галузі, порівняно із загальним обсягом податків до сплати, у випадку повного дотримання податкового

² Показники корупції для СрП визначені відповідно за дефініцією США представлено в "КОП. Спеціальний випуск №1 (1) Квітень 2003".

³ Детальні визначенні індикаторів корупції можна знайти в "КОП. Спеціальний випуск №1 (1) Квітень 2003".

законодавства. В 2002 року СрП в середньому ухилилися від 24,1% своїх податкових зобов'язань. Це суттєво не відрізняється від ситуації для МП та ВП.

Податкова заборгованість. В той же час, СрП демонструють вищі темпи скорочення податкової заборгованості. Порівняно до 1999 року частка СрП, що мають заборгованість скоротилась на 36 процентних пункти, тоді як серед МП та ВП це становило, відповідно, 24,4 та 33,6 процентних пункти.

В 2003 році частка підприємств, що мають податкову заборгованість серед СрП, є найменшою та становить 20,3%, для МП та ВП це, відповідно, 25,6% та 34,5%.

Таблиця 14. Толерантність до податкової заборгованості, % підприємств з заборгованістю

	Реструктурована заборгованість	Списана заборгованість
Малі	72,0	56,0
Середні	68,9	52,3
Великі	67,6	63,6

Цікаво, що це не може бути пояснено вищим рівнем толерантності з боку держави до СрП. Навпаки, СрП мали досвід списання заборгованості рідше, ніж підприємства інших розмірів (див. таблицю 14).

Характеристики вибірки

Вибірка дослідження базується на панелі, яка використовується для Квартального Опитування Підприємств та включає 300 підприємств обробної промисловості, розташованих в чотирьох регіонах України. Рівень відповідей становить 94,0%. Структура вибірки відображає структуру панелі.

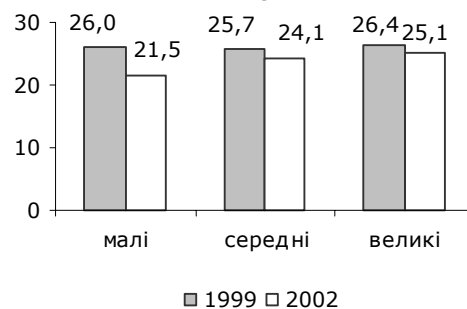
Підприємства розташовані в Київській, Львівській, Харківській та Одеській областях. Близько 2/3 підприємств знаходяться в обласних центрах, 1/3 представляють інші населені пункти. Середній розмір підприємства, виміряний за кількістю працюючих, становить 437. Ми розділи підприємства на 3 групи: малі підприємства (від 10 до 50 працюючих), середні підприємства (від 50 до 250 працюючих) та великі (більше, ніж 250 працюючих)

Вибірка складається з державних (13,5%), приватизованих (77,7%) та новостворених приватних (8,9%) підприємств.

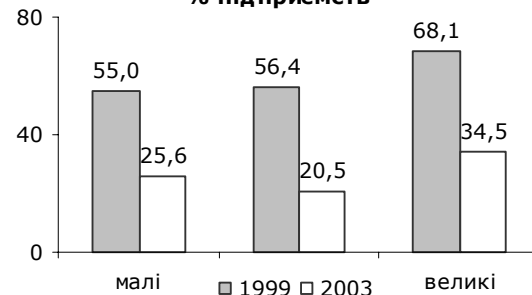
Примітки:

ВП Великі підприємства
Ср.П Середні підприємства
МП Малі підприємства

Рівень уникнення сплати податків, середній %

Податкова заборгованість, % підприємств

Таблиця 15. Вибірка

Галузі промисловості, %

Важка промисловість	11,5
Машинобудування	25,3
Обробка деревини	7,6
Будівельні матеріали	8,7
Легка промисловість	12,5
Харчова промисловість	22,9
Поліграфія	8,7
Інше	2,8

Розмір (кількість працюючих) %

Малі	27,7
Середні	41,5
Великі	30,9

Регіони, %

Львів	26,6
Київ	33,0
Харків	31,9
Одеса	8,5